

*Gyökereink a múltban kapaszkodnak - akinek nincsenek gyökerei, elfújja a szél.
Ismerjük meg, és legyünk büszkék Kerekegyháza múltjára!*

Az „ereklyés hölgy” és Kerekegyháza

Vecseszéki Ferenczy Ida Krisztina Veronika, az „ereklyés hölgy” 1839. április 7-én egy kismemesi család gyermekeként, Kecskeméten született. Szüleinek, Ferenczy Gergelynek és kisljái Szeless Krisztinának 11 gyermeke született, de csak 5 leány és egy fiú érte meg a felnőttkort, Anna, Karolina, Ida, Mária (1863-ban ment nőül balatoni Farkas Jánoshoz, Kerekegyháza alapítójához), Viktória és Zoltán.

„A 19. század közepén a lányokat nem részesítették magasabb fokú oktatásban, inkább a ház körüli teendőkre nevelték őket. Idát nem adták nevelő intézetbe, sőt még saját nevelőnője sem volt. Mindent, amire egy úri nőnek szüksége lehetett, édesanyjától tanulta meg. A kislány hamar kitűnt környezetéből lelki tulajdonságai és hatalmas tudásvágya miatt. Társaságba nem szeretett járni, a vidéki pletykák és az üres fecsegés untatták. Helyette inkább olvasott és önszorgalomból gyarapította tudását. A történelem, az irodalom és a földrajz érdekelték leginkább, ezen kívül nyelvismeretén is igyekezett javítani. Az önkényuralom éveiben érdeklődéssel hallgatta az édesapja házában összegyűlt urak eszmecseréjét, és ekkor alakultak ki azok a tulajdonságai, meggyőződései, amelyekkel később királynéja szívébe lopta magát, és amelyeknek köszönhetően igazi honleány vált belőle.

A boldog családi élet 1856-ban összeomlott, mikor édesanyja, Krisztina asszony negyvenhét éves korában elhunyt. Ida ekkor 17 éves volt, két nővére már férjhez ment, így rámaradt idős édesapjának, beteges bátyjának és két kisebb húgának gondozása, és a háztartás vezetése. Viktória nevű húga még csak öt éves volt, akit pótyanyaként nevelt fel, és elhalmozta minden szeretetével. A sok ránehezülő gond és munka annyira legyengítette Idát, hogy egy évvel később tüdőgyulladást kapott. A betegségből meggyógyult, de egész élete során hajlamos maradt légúti megbetegedésekre. Családjáért végzett áldozatos munkájáért, vasakarataért, értelméért, szorgalmáért mindenki elismeréssel beszélt róla, és megnyerő modora miatt hamarosan a rokonság és a városi társaság középpontjává vált. Ha ideje engedte, [Ide írhatja a dokumentumból idézett szöveget vagy egy érdekes kérdés összefoglalását. A szövegdoboz a dokumentum tetszőleges pontján elhelyezhető, és formázását a Rajzeszközök lapon adhatja meg.]

Pestre látogatott Mari néjéhez (Ferenczy Mária, Ferenczy Gergely unokatestvére), aki arisztokrata körökben mozgott és alapítványi hölgy volt. Jó kapcsolatot ápolt Almássy grófnővel és Andrássy gróffal. Ida itt találkozott először Andrássy Gyulával, aki felfigyelt a feltűnően okos, jó modorú lányra.”¹

Erzsébet császárné – csak a rokonainak: Sissy – 1863-ban határozta el, hogy magyarul kezd tanulni, s olyan kísérőt, társalkodónőt keres, aki ebben a segítségére lesz.

„1863-ban Almássy grófnőt kérték fel, hogy állítsa össze azt a bizonyos listát a császárnénak a szóba jöhető udvarhölgyek nevével. Mikor ez Ferenczy Mária tudomására jutott, megkérte Andrássy gróft, hogy járjon közben, így került a listára a hat nagynevű magyar úri család leányának neve alá Andrássy Gyula saját kézírásával² Ferenczy Ida neve.”

¹ <http://sisiweb.gportal.hu/gindex.php?pg=19220558&nid=6811634&cmd=inscomment> (utolsó letöltés: 2020. október 24.)

² Péterné Fehér Mária: Képek, történetek Ferenczy Ida életéből. Kiadó: Kecskemét Írott Örökségéért Alapítvány 2018. A 34. oldalon Karafiáth Máriustól idéz: *"E névjegyzék keletkezésére vonatkozó közelebbi adatok eddig még ismeretlenek voltak, Ferenczy Ida családjában eddig hagyományként őrizték, nekem pedig csak nem régen jutottak tudomásomra Ferenczy Ida kedvelt unokahúga, özv. balatoni Farkas Lászlóné jóvoltából."*

Sissy gyorsan megszerette Idát, akivel nagyon sok időt töltött. A császárné így írt róla: "Ida nekem nem felolvasónőm, Ida nekem a barátnőm." A magyar kettőjük titkos nyelve lett. A későbbiek során Erzsébet, Idán keresztül váltott leveleket Andrássy Gyula gróffal, Deák Ferencsel, Jókai Mórral, Eötvös Józseffel is. Ida köznemesi származása miatt nem lehetett udvarhölgy, ezért nyilvánosan nem kísérhette a császárnét. Ilyenkor Sissy gyakran írt Idának személyes hangú leveleket. Ferenc József császár – felesége kívánságára – 1866-ban brünni alapítványi hölgygé nevezte ki Ferenczy Idát, így már az arisztokrata hölgyekhez hasonló rangot kapott.

10.

Balatonai Farkas Jánosné Ferenczy Mária gyermekeivel:
Zoltán, László, Ida, Mária. Fotó: V. Angerer, Wien, 1870-es évek.

Ida a császárné személyzetéhez tartozott, szobái a Burgban, Schönbrunnban, Gödöllőn közvetlenül Sissy szobái mellett voltak. A császárné magányát, titkait gyakran osztotta meg felolvasónőjével. Ida kezelte a császárné levelezéseit, a kompromittáló, Sissy számára kedvezőtlen részeket gyakran kivágta a levelekből. Ida szeretete, lojalitása úrnője iránt végtelen volt, titkait örökre megőrizte, soha nem adta ki másnak.

Ferenczy Ida disznagyarban. Fotó: Rabending, 1866.
Valószínűleg ezt a ruhát viselte Ida az 1867-es
koronázási ünnepségen.

Ferenczy Ida a millenniumi disznagyar ruhájában,
szíve fölött a szolgálataért kapott rendjelvényekkel.
Franz Horst olajfestménye, 19. század vége

Ferenczy Ida örökségei, javadalmai alapján kisebb vagyonnal rendelkezett, melynek sorsáról többször módosított végakaratóban rendelkezett. Birtokairól, részvényeiről, értékeiről a családja javára rendelkezett, nagyobb összeget hagyott Kecskemét város javára is. A végrendelet végrehajtására keresztfiát, balatonai Farkas Zoltánt –balatonai Farkas János Kerekegyháza alapítójának, és testvérének, Ferenczy Máriának fiát – bízta meg.

³ Látsd lábjegyzet!

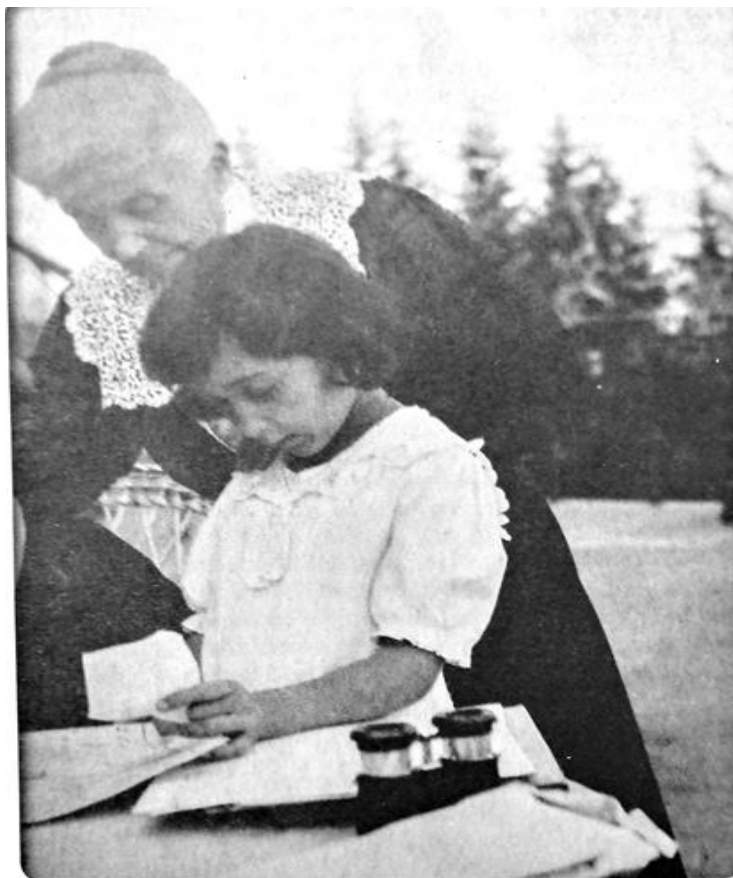
„Íróasztalomat, cassetjeimet – írta a végrendelet 8. pontjában – úgy a bennük

levő, mint azokon kívül bárhol található összes leveimmel, a mindennemű irataimmal együtt egyedül keresztfiamnak Farkas Zoltánnak hagyom oly kéréssel, hogy azokat művelt lelkének, lovagias jellemének és nemes szíve legjobb sugallatának megfelelő módon, rólam való kegyeletes megemlékezéssel kezelje, – Bútoraim, képeim s általában az összes lakásberendezésem, házi ingóságaim szintén egyedül Farkas Zoltán öcsémet fogják illetni. Kivételt képeznek itt, mit a Dubraviczky nővéreknek hagyok ékszerek és ezüstneműek közül azok, amelyeket egy külön jegyzékben másoknak hagytam”.

„Jelen végrendeletem végrehajtásával – írta végrendeletében Ferenczy Ida – szeretett öcsémet Farkas Zoltánt bízom meg, ki kora gyermekébe óta szívemhez oly közel állott, s később teljes

³ A képek forrása: <http://sisiweb.gportal.hu/gindex.php?pg=19220558&nid=6811634&cmd=inscomment> (utolsó letöltés: 2020. október 24.)

bizalmamat és nagybecsülésemet is méltán kértem. Különösen felkérem őt, hogy végintézkedéseimnek s esetleg szóbeli utasításaimnak minden részét törvényes hivatásához képest híven, lelkiismeretes pontossággal foganatosítsa.” A végrendelet végrehajtói tiszteletdíjára Farkas Zoltánnak 1 db Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesületi részvényt jelölt meg.⁴

45.

Ferenczy Ida és keresztlánya balatoni Farkas Alice (1911–1979).
A fotó 1920-ban készült a Semmeringenen.

Keresztfiának, balatoni Farkas Zoltánnak és feleségének, Kiss Arankának (Kerekegyházán a későbbiekben a méltóságos asszony megszólításból rövidült ”méltó” néven emlegette őt a lakosság) egy leánya, balatoni Farkas Alice született, 1911-ben. (Farkas Alice későbbiekben verseket írt, a háború után a rádió dramaturgja is volt. – a szerk.) Alice sok időt töltött keresztanyjával, Ferenczy Idával.

1914-ben, szomorú esemény miatt kellett pótvégrendeletet illeszteni az „anya-végrendelethez”. *„Minthogy egyik örökösöm és végrendeleteim végrehajtója, Dr. Farkas Zoltán unokaöcsém és keresztfiam – fogalmazott Ferenczy Ida –, aki kora gyermekévé óta az életben szívemhez legközelebb állott; aki műveltségénél fogva, valamint korrekt lovagias jelleme és nemes lelkiületénél, jó szívével fogva a legteljesebb bizalmamat bírta, s előhaladott életkorom leghívebb és föltétlenül megbízható támaszomat, jövőben is csak tőle vártam és reméltem –, mérhetetlen fájdalomra közelebb legszomorúbb halállal váratlanul elhalt, s*

ezzel intencióm leghívebb megértőjétől és letéteményesétől fosztott meg a Gondviselés; szükségessé vált halálom esetére pótlólag az alább következőkben intézkedni.” Minden Zoltánt illető örökséget, hagyományt az ő testvére, Farkas Lászlóra testált Ferenczy Ida. Kivéve azt a 12 részvényt, amit egyenlő arányban hagyott a két fiútestvérre. Ezt megváltoztatta úgy, hogy azt a 6 db-ot, amit Zoltán örökölt volna, özvegyének Kiss Arankának (Iczi) hagyományozta. Egy db Pesti Hazai részvényt hagyott Farkas Zoltán egyetlen kisleányára (kis keresztlányára), Lilikére (Farkas Alice).⁵

Végrendeletében Ferenczy Ida végül saját temetéséről is rendelkezett: *„... holttestem szülőföldemre, Kecskemétre hazaszállítatván, vitessék az ottani plébániai nagytemplomba, s ott beszenteltetvén, a Szentháromság temetőben lévő kápolnám sírboltjában, korábban elhalt kedveseim között, szeretett Viktória nővérem mellé helyeztessék a megváltó Jézus nevében.*”⁶

Bécsben, 1928. június 28-án bekövetkezett halála után végakarata szerint intézkedtek, Kecskemét saját halottjának tekintette.

⁴ Ferenczy Ida végakarata: bacs-kiskun-leveltar.hu/V3/SP07_mbn/Tanulmanyok/pefm-04t-1.html (utolsó letöltés: 2020. október 24.)

A kép forrása: Péterné Fehér Mária id. mű

⁵ Uo.

⁶ Uo.

A Szentháromság temetőben levő Ferenczy kápolna, Kecskeméten⁷

Ebben a kápolnában nyugszik balatoni Farkas Jánosné Ferenczy Mária (1844-1903) is. A végrendelet végre-hajtója, balatoni Farkas László Felsőbabádon élt kúriájában. Itt őrizte Ferenczy Ida személyes tárgyait, melyet a bécsi leltárban összesítettek. Halála után a kúria közelében található kápolna mellett temették el, családjának több tagjával együtt. A kastélyban található tárgyakat az állam 2015-ben megvásárolta, ma a kutatók Farkas-archívumként ismerik.⁸

Balatoni Farkas János, Kerekegyháza alapítója és idősebb fia, Zoltán Kerekegyházán nyugszanak.

-elma-

⁷ A családi kápolna fotói: <http://trendaleke.hu/index.php/koz-ter/item/2570-ferenczy-ida-talan-a-leghiresebb-kecskemeti-holgy#gallerybb26469640> (utolsó letöltés: 2020. október 24.)

⁸ http://www.alsonemedi.hu/files/statics/Vallas/2019_/szentkereszt2019november.pdf (utolsó letöltés: 2020. október 24.)

OLVASNIVALÓ FERENCY IDÁRÓL:

Krúdy Gyula:

Ferenczy Ida, a királyné barátnéja

Hát azt is ritkán érte meg köznemesi családból származott magyar hölgy, mint amit elért Ferenczy Ida, akiről a régi Magyarországon valaha csaknem annyit beszélgettek, mint felséges barátnéjáról, Erzsébet királynéről, aki már életében félig-meddig legendává nemesült azokban a kis magyar házakban, de a palotákban is, ahol hűséges hallgatói vannak a mesemondásoknak. Mikor beköszöntének vala az úgynevezett hosszú esték Magyarországon, a lámpagyújtást többé nem lehet elkerülni (bár a régiek szerint nincs egészségtelenebb a kőolaj kipárolgásánál), kezdődnek a tollfosztókák, a tengerihántások, a káposztagyalulások, a kártyavetések, a mesemondások (mert lehetőleg mégiscsak olyan dolgokkal kell elfoglaltságot találni, amely nem erőlteti meg a szemet), alig múlt el őszi estve, amikor az elcsendesedő magyar házakban fel ne merült volna a mesemondásokban Erzsébet királyné neve, amely mellől nem hiányozhatott Ferenczy Ida neve, mint Castoré mellől Polluxé. A királyné az őst, amely zordonodott a lainzi kastélyban, mint a Jósika Miklós-féle regények; – a telet, amely ceremóniákkal, fogadtatással, bálakkal fenyegetett a zöldessárgára festett bécsi császári palotában: – lehetőleg mindig távol tölté országaitól, mint valami vándormadár, aki az évszakok változásaival melegebb éghajlatot keres. Az újságok a parancsban kapott hivatalos jelentésben hírt adtak arról, hogy királyné őfelsége hol és merre tölti bús napjait, és a jelentésből soha sem hiányzott a magyar köznemes hölgynek, Ferenczy Idának a neve. E barátnévá előléptetett csillagkeresztes dáma nélkül el sem voltak képzelhetők a korfui ősök, a francia tengerpartokon enyhülő telek és a turistáskodással töltött, hegymászó nyarak Svájcban, vagy más bércecs vidékeken. Szinte természetes dolog volt, hogy Ferenczy Idát, a vérünkéből való vért valahogyan mindig közelebb éreztük magunkhoz, mint a búskomoly bajor királyleányt, akiről annyit tudtunk, hogy mindig csak szomorú, még ha a komor kötelességeiben megkeményedett I. F. J. (első Ferenc József – a szerk.) szokatlan nyájaskodással veszi is körül. Ferenczy Idáról nem voltunk teljesen bizonyosak abban, hogy mindig csak a gyásznak él (bár a pártában maradt hölgyek hervatag életmódját folytatta), ugyanezért zavarni mertük őt leveleinkkel, kérvényeinkkel, amelyeket hol regálebérletért, hol dohánytermelési engedélyért, hol szeszgyárért, majd meg adóink mérsékléséért küldözgettünk hozzá. Különösen akkor, mikor híre futamodott Magyarországon – mert az ilyen tudósítások terjednek leggyorsabban az elszegényedett urasági házakban –, hogy a magyar kúriáknak van egy láthatatlan tündére, aki alapítványi hölgynek neveztetni ki azokat a jó családból való hölgyeket, akik valamely körülmény folytán nem mentek férjhez.

Valóban mentőangyala volt Ferenczy Ida Magyarországnak, amikor az egyeduralkodó felség busongó feleségét kísérgette lelki nyugtalanságból eredő vándorlásaiban? A királyné ugyan nemigen avatkozott a kormányzás dolgaiba (mert Ferenc József mellett bajosan is lehetett volna ilyesmit megtenni), de annyi befolyása mégiscsak volt, mint Blahánénak, aki a hajdani népszínházi színpadról kért kegyelmet a páholyban üldögélő Ferenc Józseftől ama tizenhárom galíciai magyar huszárnak, akik kegyetlen őrmesterüket összevagdalták. A királyné nem avatkozott az ország ügyeinek az irányításába, még ha egy fedél alatt lakott is férjével a bécsi Burgban, vagy akár Lainzban, ahova kastélyát a búskomor erdőségek mélyébe Ferenc József éppen Erzsébet melankolikus kedélye miatt építette... Láttam valamikor a lainzi kastély szobáit, amelyeket Erzsébet tán elviselhetőbbeknek tudott birodalma minden palotájából. Három egymásba nyíló szobája volt itt a királynénak, az utolsóban amolyan spanyolfalakkal elkerített fürdőkád, amilyen akár a magyar vidéki kastélyokban is akad. Csak talán az ágya volt hatalmasabb, ünnepélyesebb, fából faragott orosz oltárhoz hasonlatos, aranyozott, színes angyalokkal megrakott és pávafarkokkal, művirágcsokrokkal díszített ágy, mint akár a katonás természetű Mária Teréziáé, amelyet valaha az udvari múzeumban mutogattak, amelyben Mária Terézia egyszerre elfért volna számos gyermekeivel. Erzsébet királyné ágya olyan volt, mint azoké az ájtatos (különben felvidéki) embereké, akik az ágyban is szeretnék

templomba képzelni magukat, és hosszasan imádkoznak a gyötrelmes hosszú betegségek ellen. Az Erzsébet királyné ágya melletti asztalkán költők díszbe kötött könyvecskéi pihentek – Heinée és Byroné –, de hát ezeket már a kegyeletes múzeumőrök készítették oda a késői látogatók okulására, mert nem valószínű, hogy a királyné kedvenc költőinek könyveit Lainzban felejtette volna, amikor onnan elutazott. Egy biedermeier szalon kötötte össze a királyné szobáit a király komor, vaságyas, hideg szobáival, amelyek már csak azért is inkább északnyugatnak estek, mert arról szokott fújni a legkomiszabb szél. Ámde ezen a szalonon, amelyben talán sohasem ült látogató: nemigen járt keresztül más, mint Ferenczy Ida, akinek többek között az volt az aggodalmas feladata is, hogy a királyné üzeneteit közvetítse I. F. J.-fel, amely üzenetekre előreláthatólag egy vonalnyival mindig komolyabb lett Ferenc József arca, amely különben sem volt a könnyed barátságosságra berendezve.

– A királyné utazni szeretne, felség – jelentette Ferenczy Ida, a magyar köznemes-leány, megállván azon a küszöbön, ahonnan Ferenc József dolgozó- és hálószobájába lehetett belépni, az ablaknál a zöldposztós, tintapecsés kis íróasztal, akár egy vidéki kancelláriában, a sarokban akkora mosdó, mint egy segédhivatalban, ahol a hivatalnok urak a kezüket megmossák, mielőtt a déli serhez elvonulnának, az asztalnál forgatható szék, amilyeneken akár az öreg kereskedők üldögélnek a felfűjt gumipárnán... És az ágy rideg, mint egy gránátosé Nagy Frigyes korában.

– Hová akar utazni a királyné? Talán nem érzi jól magát, ahol én is vagyok? – kérdezte Első Ferenc József azon a jeges, korcsolyás hangon, amelyre akkor tesznek szert a férfiak, amikor életük kalendáriumuk már az őszi hónapokat kezdi mutogatni.

(Ferenczy Ida valamikor a perbenyiki, Zemplén megyei kastélyban, ahol a királyné halála után gyakran tett látogatást a Majláth grófnál, sokat beszélt e hangról, amelyet élete végéig nem tudott elfelejteni, aminthogy bizonyos hangok, még ha nem a legdallamosabbak is azok: élete végéig elkísérendik az embert.)

Ferenczy Ida hősiesen felelt:

– Királyné őfelsége Görögországba kívánczik... Az Achilleon-kastélyba, Korfuba.

Ferenc József maga elé nézett, mintha előre látta volna azt a zordon, magányos telet, az egyedülletben töltött napokat, amelyek megint elkövetkeznek az életében, amikor egykedvűséget színelve válaszolt a csillagkeresztes hölgynek:

– Az udvari útímarsall majd összeállítja az utazás rendjét. De előre is mondhatom, hogy az utazási programot pontosan be kell tartani, és mindenhol sürgönyözni kell.

(I. F. J. a modern találmányok közül egyedül a telegrafirozást fogadta el komoly értéknek. Automobilba sohasem ült. Minek is tette volna ez az uraság, akinek a legjobb lipicai kocsilovai voltak Európában?)

A lainzi kastély királyné-lakosztályából egy aranyozott, keskeny, kanyargós lépcsőcske vezetett a kastély kertjébe, amely csigalépcsőt az udvari etikett értelmében senki másnak nem volt szabad igénybe venni, mint a királynénak vagy pedig a gyermekeinek. Ámde Ferenczy Ida, amikor meghallotta Ferenc József szájából a megváltó engedélyt; ezen a titkos lépcsőn futamodott le, hogy felséges úrnőjét a kertben vagy az erdőben való sétáiban értesítse arról, hogy a király megkönyörült az unatkozó asszonyokon... Amúgy is őszre hajlott, maholnap kiürül a lainzi kastély. Az ókori nagyságú lófejekkel, szarvasfejekkel, ökörfejekkel díszített udvari istállókból, vadászházakból, konyhákból amúgy is elvonul a cselédség a vastag falú bécsi Burgba, csupán egy pár mihaszna vén erdész marad itt pipatömködés céljából.

A királyné a szóval, sok mérföldre kiterjedő erdőszegben sétált, ahol a völgyi lapályokon látni lehetett a forráshoz baktató szarvasbikákat, de hallani lehetett a vaddisznót is, amint csörtetve keresztülverdesi magát az egybenövekedett bozótban. Nehéz dolog volt megtalálni a legbúsabb királynét a bús erdőszegben, Ferenczy Idának azonban úrnője szolgálatában sikerült ez is, mint minden szolgálata, amelyért életét feláldozta.

– Utazunk, felség – kiáltotta már nagy messziségből, az összeboruló erdei úton, és meglöbögötte a zsebkezdőjét.

A királyné kedvenc udvarhölgyére vetette tekintetét, amelyet vidámnak aligha látott valaki.

– Gondoltam mindjárt, hogy ma valamely jó hírt hallok, mert szerencsésen megküzdöttem a kígyóval, amely meg akart harapni – szólt Erzsébet királyné és egy szürke, fehér csíkos vipera tetemére mutatott, amelyet mogyorófa sétatálcájával agyonvert. Ferenczy Ida megdermedve a rémülettől nézte a mérges kígyót, amely az erdő fülledt avarjában megterem...

– Segítsen, Ida, hogy a kígyó bőrét a sétatálcámra húzzam, hogy mindörökre mentve legyenek a mérges kígyóktól.

Így szólt a királyné, és valóban a mogyorófa pálcára vonta fel a kígyó bőrét, amelyet aztán babonás tárgyaival utazásaiban mindig magával vitt.

Ámde a viperabőrrel bevont sétatálcá mégsem tudta megóvni a legmérgeesebb kígyótól, az embertől... Az anarchista Genfben érte utol, és szívébe döfte a törét.

Ferenczy Ida, mikor öregségére, szép fehér hajával jóságos, betegápolós, minden szeretettel teli tekintetével a genfi utazásról beszélt: könnyekkel tett szemrehányást önmagának, mintha egy örökké égő sebre tapintana...

– Mi voltunk az okai a jóságos királyné halálának, mert nem tartottuk meg a szigorúan előírt úti programot, amelyet pedig nemhiába adott a kezünkbe a bécsi főudvarmesteri hivatal. Sem Esterházy uram, a királyné udvarmestere, sem Berzeviczy uram, a királyné útimarsallja nem tiltakozott elég erélyesen, hogy Franciaországból és a bernáthegyi barátok kolostorából jövet a királyné őfelsége ne töltsön néhány napot Genfben is, amely város az itteni szabadságok miatt mindig telve volt egzaltált emberekkel. Hagytuk a királynét Genfben utazni, pedig ez nem is volt az úti programban... Azóta lettünk mindannyian kegyvesztettek a bécsi udvarnál.

A vidéki urak, akik Ferenczy Idát odáig úgy emlegették maguk közt, mint Erzsébet királyné barátnéját, a magyar nemzet jótékony angyalát, felsóhajtottak. Mennyi keserűség, fájdalom volt ebben a sóhajtásban a szomorú királynéért, a tragikus végzetért, elmaradt és soha többé meg nem lelhető pálinkafőző-gyárak engedélyezéséért, kincstári bérletekért, olcsó földhitelekért a bécsi bankoktól, sőt még a préposti övekért és püspöki kalapokért, amelyeknek érdekében a jóságos Ferenczy Ida annyi sokszor közbenjárt, hogy valóban a magyarok szerencséjének lehetett mondani, hogy Ferenczy kisasszony mindvégig pártában maradt, és felséges barátnéját kíséretében búskomoly vándorlásaiban: soha sem mulasztotta el felbontani azokat a leveleket, amelyek a világ minden tájékára utána jövének a messzi Magyarországból.

GRÓF VAY SÁNDOR: ERZSÉBET KIRÁLYNÉRŐL⁹

(részlet)

Ferenczy Ida csillagkeresztes- és palotahölgy, dicsőült királynénk *hű Idája*, most is ott lakik a bécsi Reisnerstrasse 30-ik számú házában. Nem tud onnan elszakadni, ahol a bajor Erzsébet drága hamvait takarja a császári sírbolt komor éjszakája

.A mi nagyasszonyunk hamvait, akinek egy tekintetére, egy szavára *élet, világosság* támadt az akkor fagygyal és sötétséggel elborított magyar hazában.

És hogy feltámadt ez a vérbe, gyászba fojtott ország, abban nagy része van Ferenczy Idának. Vérünkbeli való vér ő, aki nemcsak megszerettette, de meg is értette a magyart ott a trón ragyogó magasságában. A história a kiegyezés nagy alakjai - Andrassy Gyula, Deák Ferenc - mellé oda fogja jegyezni a kecskeméti magyar lány nevét is.

Jeges szél vágott arcomba, mikor a kocsiból kiszálltam és könnyű pelyhekben hulló lágy, puha hópírhék szálltostak a ködös, szürke levegőben.

Csendes utcája Bécsnek a Reisnerstrasse nagyon. Igazi úri utca. Akár csak a Faubourg St-Germainből szakadt volna oda. Még csendesebb a ház, amelynek első emeletén Ferenczy Ida lakik.

Fölhaladva a lépcsőn, megnéztem órámat.

Néhány perc hiányzott még a tizenegyedtől. Erre az időpontra jelölte ki fogadtatásomat néhai Erzsébet királyné palotahölgye.

A neszfogó szőnyeggel borított előszobában fekete ruhás, fehér főkötős női szolgáló jött elélem. Magyar névjegyem láttára az egyik tiszta, szép magyarsággal mondta: - *Erre méltóztassék...*

Az ajtó megnyílt, majd ismét bezárult mögöttem, s én bent voltam Ferenczy Ida lakásában, ebben a valósággal *nagyasszonyunk* emlékezetének szentelt templomban.

Minden tárgy, minden kép, még a levegő is, amely itt a szobákat telíti, mintha a dicsőült mártírkirálynéről mondana regét. És míg átröppent tekintetem a képek sorozatán, mintha megelevenedett volna előttem az a csodálatosan szép, királyi asszony. Mintha újra láttam volna káprázatos díszmagyarba öltözve, - úgy mint láttam egykor, kisgyermek-koromban, mikor szegény édes apám ölébe emelt, hogy jól megnézzem és örökre szívembe véssem ezt a jelenetet, meg később, sétálgatva zörgő avar, hulló levelek közt, hervadásos őszi tájék méla bánatával megegyezőleg. Akkor, mikor a felséges asszony már csak az erdők magányát kereste, beszélgetve nem földi nyelven a haldokló nagy természettel. Azt suttogva, amit Pál apostol mondott: "*Kivánkozom elköltözni, és az Urral lenni, ami mindennél jobb...*" És látom Erzsébet királyné utolsó útját, hallom kongani Bécs ódon székesegyházainak harangjait, hallom a lefátyolozott dobok pergését...

Gondolataimból könnyű lépések riasztottak föl. A ház úrnője lépett be.

Szemtől-szembe álltam Ferenczy Idával, dicsőült királyasszonyunk *élő emlékével*.

Fénytelen fekete ruha fődte elegáns, sugár alakját, kezén is fekete selyemkecstyűt viselt. S míg felém nyújtott jobbát ajkamhoz emeltem, valami leírhatatlan megindultság vett rajtam erőt. Úgy éreztem egy pillanatra, mintha Ferenczy Idában Erzsébet királynét is látnám, mintha az ő lelkének, angyali szívének egy tündöklő darabja letéteményképen itt maradt volna a magyar nemes hölgy egész valójában.

Úgynevezett kis *szalon*-jában, kedvenc helyén, ültetett le Ferenczy Ida, egy halványzöld, magas hátú fauteuilben (fotelben) velem szemközt foglalva helyet.

⁹ Gróf Vay Sándor: Erzsébet királynéről és más krónikás följegyzések Bp., Országos Monographia Társaság [1910].
<https://mek.oszk.hu/10300/10345/>

A szobának erkélyszerű, széles ablaka parkra néz, ahol most a lombjavesztett fákon nagy pamatokban függött alá a hó, míg lomha, sötétszárnyú varjak - a gyász madarai - röppentek fel olykor-olykor bús károgással.

Az ablak mellett a király szobra áll s a falak borítva vannak a dicsőült királyasszony képeivel. Az egyik falat teljesen elfoglalja a Benczúr által festett remek kép. A királyné halála után négy ilyen képet festetett a király a felséges asszonyról, még pedig egyet Ferenczy Ida, egyet Festetich Mária, egyet Sztáray Irma, egyet pedig Harrach grófné, a királyné volt főudvarmesternője számára. Ferenczy Ida ekkor kérte a királyt, engedné meg, hogy *ő magyar festőt* választhasson, így festette meg Benczúr a hasonlíthatatlanul szép képet. Mint egy varázsos ígézet alatt tapad tekintetünk arra a képre, mely királynénk minden képei közül talán leginkább kifejezi azt a földöntúli bájt, amely úgy jellemezte Bajor Erzsébet egész lényét, amely úgy visszaadja annak a lélekelbelátó, szemnek feledhetetlen, édes tekintetét. - Igaza van, ez a legjobb szó a dicsőülte, *földöntúli* báj volt lényében... mondotta Ferenczy Ida, mikor fenti megjegyzésemet hallotta. Aztán ő is sokáig, sokáig elmerült a kép nézésébe. - Higye meg, - tette utána aztán - ha csönd és magány vesz körül, ahogyan elnézem ezt a képet, oly élenken képzelődöm, hogy szinte látom pilláinak rezzenését...

Aztán beszélt az ő imádott, örökké siratott asszonyáról.

Azokról az időkről, amikor még *"mindnyájan boldogok voltunk"* - így mondotta.

Ezekből az időkből vannak a királyné vidám, ifjú képei. Egyiken remek, hullámos haja egészen szétterítve. Mint a legszebb, legelragadóbb királyi palást. Gizella főhercegnő, Valéria főhercegnő minden korból való arcképei, sok képe néhai Rudolf trónörökösnek is. Ezeken mindenütt ott van a kelet, s alul a trónörökös erős, határozott vonásaival az aláírás: *Rudolf*.

Rendkívül érdekes darab az *ereklye-szekrény*. Ez a nagyobbik szalonban van s olyan üvegszekrény, mint aminőben régi, magyar nemes úriasszonyok féltve őrzött, nemzedékről-nemzedékre szálló kedvenc tárgyaikat tartogatták.

Meghatva álltam meg ez előtt az ereklyetartó előtt, míg Ferenczy Ida bánatosan mutatott meg egyes tárgyakat. Többek közt a nagy, vaskos kötésű Ballagi szótárt, amelyből egykor magyarul tanult a királyné, több kötet, a forgatástól megkopott *Heiné*-t, és egy csomó magyar imakönyvet. Egyszerű, cifraságnélküli imádságos könyvek mind, de látszik, hogy gyakran forogtak kézben.

Ferenczy Ida ezekre a könyvekre mutatva, megjegyezte, hogy ő felsége tömérdek jegyzetet csinált az imádságok mellé. Természetesen a lélek legmélyéből fakadt fohászok, egy sokat szenvedett asszonyszív megnyilatkozásai örök titkok maradnak.

Ebben az ereklyetartóban van az a zsebkendő is, amellyel a dicsőült halántékáról a halálverítéket törölték és még néhány zsebkendő és keztyű. A zsebkendő mind egyformán fehér, szélein apró, fekete virágokkal. Az elegáns, puha svéd keztyűbe még szinte látjuk, hogy simul belé a keskeny, finom női kéz, Erzsébet királyné keze.

Érdekes egy egyszerű fehér gomb. Rajta a név: *Ferenczy*. *"Ez a gomb az, amelylyel nekem ezerszer meg ezerszer csöngetett ő felsége..."* Mondá Ferenczy Ida, bánatos melancholiával tekintve maga elé. Én is hallgatagon bámultam a kis gombra. Vezetékének sárga drótja el van vágva. Nem szólal meg az a hívó hang soha többé.

Mellette egy drágakövekkel kirakott arany szív áll. Ezt a királyné gyermekei édesanyjuk halála után ajándékozták a *hű Idá*-nak. Kedves, ötletes ajándék. *Szívet* annak, aki egész *szívével* szolgálta a királynét.

Itt van még a lainzi magyar majorság kulcsa, amelyet annak idején Ferenczy Ida rendezett be a királynénak s ahol csak legeslegmeghittebb embereit fogadta.

Erre a kedves *solitude*-re egy ezüst tehénke is emlékezteti Ferenczy Idát. Utolsó ajándéka ez különben a királynénak, utolsó útjából küldte *Idá*-jának, azzal a megjegyzéssel, hogy emlékeztesse *"kis magyar majorságukra..."* Említést érdemel még az *István bácsi naptára*-nak egy évfolyama.-

Mindig ezt használtuk ő felségével és minden évfolyamot hűségesen eltettünk. Mondotta a csillagkeresztes hölgy.

Az ereklye-szekrény legszomorúbb darabjához jutottunk. Üveglap alatt néhány hervadt virág Erzsébet királyné koporsójából. Alatta: *1898 szeptember 10.*

Elfogódva állottam az ereklyetartó előtt s mintha fátyolon keresztül láttam volna már csupán a tárgyakat. Az ereklyét Ferenczy Ida egykor majd a múzeumnak adja, "mert hiszen - úgymond - közelebb állok nemzetemhez, mint a családomhoz". Visszamentünk a *kis szalon*-ba, s míg hosszan, hosszan beszélt nekem Ferenczy Ida az ő lebilincselő, érdekes előadásával, úgy szerettem volna stenografálni, hogy egyetlen egy szó se vesszen el a hallottakból.

Egyről-másról társalogni, szóba jött a Márk képe. Itt megjegyezte Ferenczy Ida, hogy több kedves nótája is volt a királynénak, aki különben: "*minden szomorú magyar nótát szeretett.* Legjobban mégis talán a *füredi emlék*-et," - mondá a csillagkeresztes hölgy, - azt, hogy: "*Képeddel alszom el...*" - Sajátságos - szóltam én, elgondolkozva, - hogy ez egy másik koronás asszonynak, a belga királynénak, is kedves dala volt. Igen szépen játszotta ő maga is hárfán.

Azután áttért Ferenczy Ida pesti ösmerősökre, itteni barátnőkre.

Melegen érdeklődött nagy koszorúsunk, Jókai iránt. Említettem, hogy új regényt ír "*Egetvívó asszonyszív*" címmel s hogy ebben megint benne vannak Jókai összes nagy kvalitásai. Az a Jókai épen, aminő több nincs. A nyelv gazdagsága, a fantázia csapongása s a lebilincselő varázsa frappáns jeleneteinek. Szívesen emlegette még Falk Miksát, majd áttért budapesti barátnőire, akik közül különösen szeretetteljesen kérdezősködött Rudnay Józsefné és Csíky Kálmánról. Utóbbiról megjegyezte:- Hallottam, ismét milyen remek beszédet mondott egy ünnepélyen.- Igen, - viszonzám én - ő Pesten a mi női *Apponyink*.

Ezen az ötleten kissé mosolygott is Ferenczy Ida.

- Jó, nagyon jó... Rudnayénak meg mondja meg, jöjjön fel mielőbb ismét Bécsbe és látogasson meg.

Egy kicsit litteraturáról, lapokról is esett szó. Megjegyezte, hogy neki kedves, régi lapjai a *Pesti Hírlap* meg a *Vasárnapi Ujság*.

- Ezeket járatom, meg Kecskemétről egyik ujságot, hogy tudjam, mi történik *otthon*.

Otthon! Mintha egyszerre a Tisza-Duna közének rónasága terült volna elé. Megcsapott a *bucka* édes, akácillatos levegője s mintha falum egyszerű, fehérre meszelt templomának harangja csendült volna meg emlékezetemben.

Néhány kecskeméti ismerőssel is hozakodtam elő. Így régi jó emberemmel, Kada Elek, ottani polgármesterrel.

- Kedves, okos ember, - mondta Ferenczy Ida - a felesége meg rokonom is.

Egy óra felé járt az idő. Búcsúzkodni kezdtem. Ferenczy Ida az előszobáig kísért. Útközben lehúzta jobbjáról a keztyűt és magyaros szívességgel, anélkül nyujtotta felém. Áhítatos tisztelettel csókoltam meg. Még egy mély meghajlás és a kis komorna kinyitotta az ajtót:- *Isten áldja meg...* mondta Ferenczy Ida, sans ceremonie. Mennyi minden volt ebben az egyszerű, keresetlen, három szóban kifejezve.

Összeállítás: Kerekegyháza, 2020.